

Za co všechno může časopis^{*)}, autor^{*)}, doba^{*)}, společnost^{*)} a scientometrie^{*)}!

V roce 1955 vznikl bezpochyby v dobré víře, tedy alespoň v dobré víře jeho původce, nový terminus technicus. Tímto názvem je impaktový faktor (impact factor, zkráceně IF), jeho tvůrcem byl E. Garfield.⁽¹⁾ Jedním ze záměrů bylo vytvoření jakýchkoli citačních rejstříků pro závažná sdělení. Později měl sloužit k určitému scientometrickému hodnocení, spolu s dalším ukazatelem autorského citačního ohlasu. Této problematice a její kritice byla věnována nemalá pozornost také v českém písemnictví.^(2,3)

Současnost není vzdálená tomu, že IF může být považován i za jakýsi obchodní artikl. IF je brán na zřetel často dříve, než je odborné sdělení sepsáno, protože ovlivňuje rozhodnutí nebo přímo určuje, kam bude práce směřována. A to je zcela nový prvek, který vede ke specifickým rozporům a může škodit národním časopisům (které ještě nejsou nositeli tohoto faktoru, nebo jejichž IF je „nízký“). Má rovněž velký vztah k autorovi (ve směru autor – IF i obráceně).

Požadavky dnešní doby jsou takové, že autor musí „prodat“ své „zboží“ (vědecké či odborné sdělení) do časopisu s IF. Čím je tento IF vyšší, tím lépe. Autor za to zaplatí často velkým úsilím, ale ví, co za to utrží. Utrží za to nedejvalvatelný obnos bodů např. pro potřebu získání grantových podpor, body do hodnoty stanovené jako jedno z kritérií pro získání akademických vědecko-pedagogických hodnot, pro potřebu určitých výzkumných dotací a hodnocení pro jiná řízení. To znamená, že základní výběr cílového časopisu je určen. Za předpokladu, že článek bude přijat; ve stejné době má časopis existující IF, který je však vypočten z předcházejícího období; to tedy v matematickém pojetí znamená nepřesnost, že IF v době přijetí práce není shodný s IF časopisu po expedici daného čísla. Když článek vyjde, odpovídající IF bude znám nejdříve až za 2 roky (to již většina grantových podpor končí). Sběr citačních ohlasů však kulminuje mnohem později. To je známý fakt vystihující určitou aktuální diskrepanci, ale vychází se z toho, že většina zavedených periodik s IF do 2 let nezanikne nebo jim prudce nepoklesne daný IF. IF tak odhaduje průměrný předpoklad citovanosti. Nevztahuje se však na publikované sdělení, ale na časopis. Ten je pak podle toho příslušně hodnocen. Tento proces dnešní doby jasně diskredituje periodika většiny menších států. V cizině je nikdo nechte, nemohou proto být zařazeny do sledované databáze SCI (Science Citation Index) a autoři je pod tlakem výše uvedených okolností nevyhledávají. Přitom však mohou být nositelem naprosto zásadních sdělení. To jistě není nic nového. Z pohledu historiků lékařství může ale i v tomto bodu počítat stěžejní část v mapování vývoje nebo rozhodování o prioritách. Co takhle jeden konkrétní příklad?

V oblasti chlopenních vad srdce jsou časté mitrální a trikuspidální regurgitace. Po dosažení odpovídající významnosti a nemožnosti stabilizace jejich oběhového dopadu farmakologicky, přichází ke slovu kardiokirurgie. Jednou z technik je sešít chlopňových listů k sobě: technika se nazývá „tension-stitch“ nebo také v případě mitrální chlopně „double orifice“ (u trikuspidální chlopně „triple orifice“). Pro přiblížení dalších dopadů zde pro zjednodušení nebudeme rozebírat, zda má, či nemá být součástí tohoto výkonu příslušná anuloplastika. Tato technika je uniformně jak v kardiologii, tak v kardiokirurgii spojována se jménem italského pediatrického kardiokirurga, Ottavia Alfieriho. Co se však nestalo. Na jednom odborném setkání O. Alfieri a spolupracovníci přednášeli vlastní zkušenosti

a rozproudila se diskuse, která existuje i v písemném přepisu z roku 2004. Zde po překladu uvádím některé výňatky:

Dr. G. U. (směrem na adresu Alfieriho skupiny): „Proč to nazýváte novou technikou?“

Dr. D. B. (za Alfierovce): „Dobře, prostě, protože jsme nenalezli popis této techniky v literatuře a z těchto důvodů jsme se domnívali, že to byl zcela nový přístup.“

Dr. G. U. se nevzdal a promítl diapozitiv s komentářem: „Tohle jsem udělal půl roku před tím, než Váš tým začal, ... a já jsem ten chirurg, co to prováděl. Mám 13 případů. A ještě dříve – v roce 2000 – jsem to popsal v místním časopise“. Následuje další diapozitiv s komentářem: „Toto je náš místní časopis z naší země, kde popisují uvedenou techniku, 13 případů a první operace byla provedena mnou 22. dubna 2000. A je mně to hluboce líto ... dvakrát jsem posílal toto sdělení do příslušné evropské asociace kardiokirurgů k uveřejnění v jejich časopise, ale vždy jsem byl odmítnut!“

Pak přeskočíme děj a dáme slovo moderátorovi, když se ubezpečil, že je v sále přítomen doktor Alfieri: „Ottavio, chtěl bys to komentovat?“

O. Alfieri: „Nenašli jsme Vaši původní práci v písemnictví a z těchto důvodů jsme špatně považovali tuto metodu za novou techniku. Blahopřeji Vám k Vašemu prvenství!“

Tak to je asi podstata problému. O. Alfieri je nadále uváděn jako průkopník zmíněné metody. Doktora G. U. nyní odhalíme: je to Giedrius Uždavinys z litevského Vilniusu.⁽⁴⁾ Takže poučení je jasné: O. Alfieri jasně uznal kolegovi prioritu, ale časopisecky a v souvislosti s tím i společensky to vyřešeno není. Ostatně i když název práce dr. Uždavinyse obsahuje rovněž anglické pojmenování, začátek je lingvisticky přetěžký (přesvědčte se sami!) a časopis se nehlídal nejsem snadnější ... Ale Litva přece patří do Evropy stejně jako Itálie!

To však nic nemění na tom, že pro další (lepší) vývoj (tohoto případu) by byl určující výběr jiného časopisu (za předpokladu přijetí práce). V elementárním vyjádření může být problém vystižen otázkou, co je lepší: měla jedna strana lépe publikovat nebo druhá strana měla lépe hledat?!

Pro naše autory pod vlivem všech skutečností nezbyvá než toto zamyšlení uzavřít s určitou příměsí skepse a pesimismu: „Milí autoři, pište si kam chcete, co chcete a také, kam musíte, ale aspoň něco pošlete do českého časopisu (nezapomeňte však na souhrn v angličtině)!“

Jan Šochman

doc. MUDr. Jan Šochman, CSc.,
Klinika kardiologie IKEM, Praha

LITERATURA

1. Garfield E. Citation indexes to science: a new dimension in documentation through association of ideas. Science 1955;122:108–11.
2. Šochman J, Belán A. Impaktové faktory a scientometrie. Existuje skutečně čistá věda? Vnitř Lék 2003;49:3–9.
3. Špála M. Impakt faktor – dobrý sluha, ale špatný pán. Čas Lék čes 2006;145:69–78.
4. Uždavinys G, Voluckienė E, Grebelis A, et al. Naujas triburio vožtuvo nesandarumo korekcijos metodas. (A new “Triple orifice repair” procedure for tricuspid insufficiency (first experience).) Medicina 2000;36:1317–23.

^{*)} nehodící se škrtněte